

КЛАСТЕР ЁНДАШУВИ - ЯНГИ ТАЪЛИМ СИЁСАТИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ МУҲИМ СТРАТЕГИК МЕХАНИЗМИ

НАЗАРОВА ДИЛДОРА АСАТОВНА

Ўзбекистон Республикаси

Муқимий номидаги Қўқон давлат педагогика институти

Махсус педагогика кафедраси доценти

педагогика фанлари номзоди

Аннотация: Ўзбекистонда давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бири сифатида ривожланишида муаммолари бўлган болаларнинг эрта ижтимоий мослашувларига масалалари белгиланган. Янги таълим сиёсатини амалга оширишнинг муҳим стратегик механизми сифатида таълим муассасаларини ўқув кластерига бирлаштириш масалалари кўриб чиқилади.

Калит сўзлар: таълим трансформацияси, инклюзия, модел, таълим-тарбия макони, коррекцион ва ижтимоий қўллаб-қувватлаш, механизм.

Ўзбекистонда таълим трансформациясига йўналтирилган чоратadbирларга мувофиқ равишда давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бири сифатида махсус таълимдан инклюзив таълимга босқичма-босқич ўтиш асосида ривожланишида муаммолари бўлган болаларни эрта ижтимоий мослашувларига эришиш вазифаси белгиланган. Ижтимоий муносабатларнинг инсонпарварлиги, очиклиги, шаффофлиги, демократлаштириш ва ҳуқуқий-инсонпарвар давлат қуриш даврида таълим соҳасида тенгликка эришиш мақсадида инклюзив таълим тизимини шакллантириш ва тарғиб қилиш долзарб масаладир.

«Инклюзия» тушунчаси Ўзбекистон ижтимоий-маданий маконига ижтимоий тенгликнинг янада юқори - янги даражаси сифатида кириб келмоқда. Мазкур таълим болаларнинг жисмоний ёки руҳий саломатлиги, ривожланиш даражаси, миллати, дини, жинси ёки оиласининг ижтимоий-иқтисодий ҳолатидан қатъи назар, таълим маконида бирлашишини ўз ичига олади.

Инклюзив таълим жамиятни инклюзивлаштириш, инсонпарварлаштириш борасидаги илк босқич бўлиб, уни ривожлантириш янги шаклни яратиш ҳисобланмай, балки таълим тизимини режали тарзда сифатли ўзгартиришни назарда тутди. Яъни инклюзив таълим алоҳида болани ўзгартириш ёки тузатишни эмас, балки ўқув ҳамда ижтимоий муҳитни шу боланинг имкониятларига мослаштиришни кўзлайдиган таълимдир. Бошқача айтганда, у таълимнинг алоҳида бир шакли бўлмай, ўзининг фалсафаси, мазмуни

ва шарт-шароитларининг ҳар бир бола имкониятларига мослашувчанлиги, танлаш имкониятларининг эркинлиги билан тавсифланувчи таълимдир.

Дунёнинг кўпгина мамалакатларида бўлгани каби, бизнинг республикамизда ҳам инклюзив таълимни жорий этиш даврида: “Оддий мактабда ўқитиш учун ногирон болани қандай тайёрлаш лозим?”, “Бундай болаларни ўқитишда қандай муаммоларга дуч келамиз?”, “Бундай таълимни жорий қилиш учун қандай механизмдан фойдаланамиз?” каби кўплаб саволлар туғилади.

«Инклюзив таълим жараёни» тушунчаси, уни жорий қилиш моделлари ҳақидаги мавжуд назарий фикрлар хилма-хил бўлиб, олимлар томонидан мазкур муаммоларнинг ечимига илк ёшдан кришиш лозимлиги, унинг истикболларини асослаб, мактабгача ва мактаб давларида ногиронлиги бўлган болаларга барча болалар уйғун тарзда таълим бериш, унинг ички тизимини шакллантириш тамойилларини ишлаб чиқадилар (3). Шу билан бирга, илмий, назарий маълумотларни ўрганишимиз республикамизда олиб борилган тадқиқотларнинг аксарияти ногиронлиги бўлган болаларни тиббий, ижтимоий, психологик ва коррекцион қўллаб-қувватлаш масалаларига бағишлангани, уларнинг умумий таълимга жалб қилиниши ва ижтимоий мослашувининг энг муҳим жиҳатлари - таълим-тарбия шароитида ҳар томонлама ҳал қилиниши керак бўлган муаммо сифатида етарли даражада ўрганилмаганини аниқлаш учун асос бўлди.

Махсус таълим соҳасида эшитишида муаммоси бўлган болалар таълим-тарбиясини такомиллаштириш муаммоларига оид турли тадқиқотлар олиб борилган, уларда ўқувчиларни ижтимоий ҳаётга тайёрлаш масалалари умумий тарзда ўрганилган бўлса-да, заиф эшитувчи ўқувчиларни инклюзив таълимга тайёрлаш муаммолари илмий-назарий томондан ўрганилмаганлиги боис илмий жиҳатдан асосланган инклюзив таълимга тайёрлаш тизимини яратиш долзарб масала ҳисобланади.

Ҳориж тадқиқотчилари томонидан олиб борилган қатор изланишларда таълимни ривожлантириш йўналиши, жумладан, боланинг ижтимоий мослашувига таълим маконини махсус ташкил этиш орқали эришилиши, уни яратиш масалалари долзарб муҳокама қилиб борилади (4,5).

Тадқиқотчилар таълим маконини таркибининг мавжудлиги, мослашувчан ёки қатъий тузилиши, даражаси, шунингдек, ташкил этилиши каби қатор хусусиятлар билан тавсифлайдилар. Унинг ўзига хос хусусиятлари мавжудлик даражаси, предметларнинг кўплиги, кўп даражали ўзгарувчан эканлигида намоён бўлади.

Инклюзив таълим маконини моделлаштиришда педагогик жамоалар, шунингдек, фаолият субъектлари бўлган ўқувчилар билан ота-оналарни мақсадли тизимли фаолияти психологик қўллаб-қувватлаш ва кўп қиррали ривожлантириш, фарзандларининг таълим маконига ижтимоий-педагогик

мослашишини инобатга олиш муҳим саналади. Шунингдек, таълим маконини моделлаштиришда биз бир-бирига мослашувчан, ўзаро таъсир кўрсатувчи кўп даражали таълим муассасаларини ўз ичига олувчи иерархик тузилма бўлган инклюзив таълим вертикалини танлашимиз муҳим.

Таълим муассасаларини ўқув кластерига бирлаштириш ва мувофиқлаштириш махсус таълим тизимининг самарадорлигини оширишга ёрдам беради. Илмий ва ўқув кластерини аниқлашда энг муҳим мезон унинг барча таркибий қисмлари учун ягона умумий мақсаднинг мавжудлиги бўлиб, у амалда бирлашган илмий-маърифий ва ижтимоий-маърифий лойиҳаларда ифодаланиши мумкин бўлиб, бу даврда иштирокчиларда ижобий фазилатлар, хусусан, ўқувчиларнинг ҳар бирлари учун ва худди шунингдек, кластерга киритилган ташкилотларнинг янги ҳаётий, ижтимоий ваколатлари шаклланади.

Кластер доирасидаги ҳамкорлик ижтимоий ахлоқий меъёрларга мувофиқ, ихтиёрий равишда, ўзаро манфаатларни ҳурмат қилган, имкониятларни ривожлантириш мақсадида ташкил етилади. Мазкур ёндашув асосида таълим тизимини ривожлантириш орқали субъектлар шерикликни кучайтириб, бир-бирига ўзаро таъсир қилгани ҳолда, алоҳида унсурлар, шунингдек, кластернинг афзалликларини ҳам кучайтиради.

Кластер ёндашуви бошқа ёндашувларга нисбатан инкор етиб бўлмайдиган афзалликларни беради ва янги таълим сиёсатини амалга оширишнинг муҳим стратегик механизмига айланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикаси халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида»ги Фармони. Тошкент ш., 2019 йил 29 апрель, ПФ-5712-сон.

2. Образование 2030. Инчхонская декларация и рамочная программа действий./ ООН. ЮНЕСКО. Инчхон. 2015.

3. Молостова Н.Ю., Шуваева Н.Ю. Современные подходы к определению образовательной среды школы в зарубежных и отечественных психолого-педагогических исследованиях. М.:2013.

4. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. – М.: Смысл, 2001. – 365 с. ;

5. Тарасов С.В. Образовательная среда как социокультурная и педагогическая категория // Вестн. ЛГУ им. А. С. Пушкина. - 2014. - № 1.- Т.3. Педагогика. - С. 5-16.

6. Yildirim K., Yenipinar S. (2017). Psychological unsafety in schools: The development and validation of aScale. Journal of Education and Training Studies, 5(6).